

ХАБАЕВ ИСМАИЛ

□

Жайнаш

Оцу хъайн къоман вуон хлуманаш ма члогла гойту ахь оцу хъайн йозанашкахь, и дан хлун ду аьлла, шега хаьттича, и суна сайн къам дукхадезар ду-кх, аьллера, боху цхьана яздархочо. «Нанас хастийна йол нахала а ца яьлла, дас хастийна дин хьалха а ца баьлла», – олуш ду. Шен ледарлонаш хьахош хила а деза къам, яханчу хенашкахь шегахь дийлинарш глалаташ хиллийла а хиина, кхин юха уьш ца дийлиита, цунах хьехар а хуьлуш. И хьехар хуьлуш доцчу къоман сатийсам эрна бу. Хьекъал долчу стага уггар хьалха шегахь лоху хиллачунна бехк. Вайн къоман мостагий дукха хилла даим. Тахана а бан а бу. Хинца а ден букъахь, ненан кийрахь а боцуш, дуьненчу бахка безаш а бу. Гушволу мостагI-м хала а вац, оцу гушвоцчу мостагIчо клелонна боьгIначу гурах ларвала

хала хуьлу, синан само ца хилча. Ткъа и синан само хъекъална гийла хилча, ца дешча, хуьлуш яц.

Хьуна а, хьан чкъурах болчу нахана а, аша шен дуьхьа синош дла а луш, оццул и Испани еза хетар хлун дара-те, аьлла, шега журналиста хаттар дича, де Голльин накъост волуш, фашисташна дуьхьала Мадридехь турпала чекхваьлла волчу французийн яздархочо Андре Мальрос доцца жоп делла цунна: «И дера ду - Дон Кихот кхоьллинарг испанхо хилар», аьлла. Кхидолчу къаьмнашна «яздархо» бохург, «хъекъалча» бохург мел деза ду, мел сийлахь ду гойту оцу масало, и яздархо шайн къоман а воцуш, кхечу къоман велахь а. Цъанна дагадан тарло: «Вай цаьрца хлунда дусту, уьш даккхий къаьмнаш ма ду», – аьлла. Шаьш муьлш ду а хууш, нах муьлш бу а хууш, ойла а, кхетам а лаккхара болу муьлхха а къам ду доккха, цъа юрт йиллал бен и дацахь а. И санна долчу къаьмнех хилла а ду и «даккхий къаьмнаш».

Дешарца а, ешарца а долу гергарло члогла гийла ду вайн къоман, къаьсттана кегийрхойн. Таханенан а, кханенан а лазам и бу. Шен мотт а, нехан мотт а, шен къоман барта кхолларалла а, литература а, бешерашкахула кху дийне кхаччалц шен къомо бина некъ а бевзаш, дуьненан истори а евзаш, шен Дела а, дин а девзаш хила веза къонах. Хлуманна хьесап дан хууш, хлуманна сакхуьуш, мостагийн клелонашна тлекхуьуш хир ву и тлаккха. Тлаккха иза, шех пайда а оьцуш, шен лалашонаш кхочушъян, цъаммо а шена хьалхара вала а, вохка а, цьерга кхосса а вуьгур вац цкъа а, тахана леха а беш, нохчийн кегийрахой ма-биггара. «Хъекъал долчо ловдалчуьнан куьйгашца лаьхьа лоцу», – баьхна. Эццехь ю и клело. Цунах цакхетар – боьхна болх бу. Хъекъална эшна а хилла, ша нахана атта а, ворах а хетийтина, шех нахе пайдаэцийтар – эхь ду къонахчунна. Лазамна дуьйцуш ду кхузахь мел дуьйцург, дийцар декхар а долу дела, хьан къоман кхане хьох йоьзна а йолу дела, хьан лазам – вайн юкъара лазам а болу дела, миччахь хилча а хьо хлокху къоман юьхь йолу дела, хьобгара даьлларг массаьрга а кхочу дела, вайн къомах волу хьо цъана муьлш бу а цахуучу наха левича, ловжаме долу дела. Юха оцу наха, хьо яхье воккхуш, карзахвоккхуш, хьуо майра лом ду аьлча, хьан са а къералуш, хьо хьуо-хьайх воккха а вуьйш. Майра делахь а, лобмехь синан само хуьлу. Я цкъа а цъьогало леха а ца до лом. Цундела ду и лом. Цъьогалшна тлаьхьа а хлутьтуш, церан хиллано ледеш лелаш делхьара – и лом а хир дацара, наха дустарна а далаш. Цундела лоруш хилла нохчаша барамал тлехйолу майралла – ловдалалла. Хьо-м сох нийса ца кхета а мега.

Бусалба пачхьалкх уггар хьалха шен деглаца, шен цийнан беа пена юккъехь, шен доьзалехь длахлотто хьажа веза къонах. Шена худар дан а ца хууш, нахана хьовла дан вьдуш ца хуьлу. Ша цамогуш волчо нахана дан цхьа а дарба дац.

– Зеламха, цкъа а тамехь эша ма ца оьшу хьо? – аьлла, шега хьаттича, – «Суо тоьлур воцу хлума долош вац со», – аьлла, боху, Харачойн Зеламхас. Латарой, майраллой, тлом барой веш вац къонахчух къонах. Лата-м жлаьла а, эхха а лета.

Кхьоруш а волуш, девнехь ка ца йолуш хила йиш юй къонах, аьлча, хила йиш ю. «Хьо кхьоруш хлума дуй, Бийболт?» – аьлла, шега хьаттича, «Ду, Делан Возалора, – аьлла, боху, Таймин Бийболта, – цхьа дала цадезарг а даьлла, сий дарах кхьоруш ву-кх со даим...Даим кхьоруш ву-кх со», – аьлла.

Хььца майралла къовса веана ша аьлла, цхьа къонах шена тевеъча, «Хьо тоьлла хьуна», – аьлла, боху, цуьнга Харачойн Зеламхас, – со нахаца майралла къийса араваьлла вац.» Иштта хилла нохчийн къонахийн амалш.

Оцу масалша а гойту юха а, тлаккха а, къонахчух къонах веш дерг – хъекъал, кхетам хилар. Вайн къомана тахана а, кхана а, кхана Iийча а коьртаниг Iилма дара, майралла яцара. Майралла даим ца оьшу дахарехъ. Даим хъаштдерг – хъекъал ду. Майралла оьшуш цхъа мур богIу, оцу муьрехъ хьобгахъ и хилчахъана. Нехан центе яха (маре) арайолучу йоIанна совгIатна бархI бIе шо хъалха ваьхначу шайн поэтан Шота Руставелин «Цюькъалобман цюкалахъ турпал» поэма луш ламаст ду гуьржийн. «Къам» бохучу дешан шуьйрачу маьIнехъ кхиъна къам хилар ду и, шен дерг дуйла а хууш, цуьнан мах а хууш. **«Жайнаш дагорал дакхий а хуьлу зуламаш. Царах цхъаъ: уьш цадешар ду»,** – аьлла поэта Иосиф Бродскийс. Оцу зуламах хъалхадовллалц, вайн къоман мостагIаша кIелонаш еш, къам а хилла, дIадаха дуйтур дац вай цкъа а. Цуьнан ойла ян еза. Ойла еш хила боху вайга Дала.

□ 2016 шо